

In het licht van Van der Aart

**Evaluatie van het project
'Van der Aartsportpark'
in het kader van Sport en
Sociale Vernieuwing**

Amsterdam, december 1994
Van Dijk, Van Soomeren en Partners
Eric Lagendijk
Martin van der Gugten
met medewerking van Myrte van Lonkhuijsen

Inhoudsopgave

	pag.
1 Inleiding	1
1.1 Opdracht	1
1.2 Onderzoeksopzet	2
1.3 Leeswijzer	3
2 Projectopzet en -uitvoering	4
2.1 Uitgangssituatie	4
2.2 Organisatie en maatregelen	6
2.3 Projectuitvoering	7
3 Effectevaluatie	11
3.1 Methodiek	11
3.2 Uitkomsten	12
3.3 Feitelijke criminaliteit en politiegegevens	13
3.4 Conclusies en analyse	14
4 Procesevaluatie	17
4.1 De rol van de toezichthouder	17
4.2 Samenwerking tussen gemeente en verenigingen	18
4.3 Het project en het reguliere sportbeleid	19
5 Adviezen	21

Bijlage:

Vragenlijst schriftelijke enquête inclusief aanbiedingsbrief

1 Inleiding

1.1 Opdracht

In het kader van het beleid 'sport en sociale vernieuwing' heeft de gemeente Haarlem in 1992 een tweetal experimenten opgezet. De afdeling Sport en Recreatie zocht hierbij (waar mogelijk en zinvol) samenwerking met andere gemeentelijke instanties (o.a. de projectgroep Sociale Vernieuwing en bureau Veiligheid) en met maatschappelijke organisaties (bijvoorbeeld sportverenigingen, sociaal-cultureel werk). Het uitgangspunt van de projecten is dat *"(...) sport als laagdrempelige activiteit bij uitstek het middel is om mensen die door enigerlei omstandigheden in de kantlijn zijn beland, weer te betrekken bij hun dagelijkse leefomgeving"*. Bovendien zou sport een bijdrage leveren aan het bevorderen van de werkgelegenheid en het leefbaarder maken van de samenleving.

Tegen deze achtergrond is naast het project 'Haarlem Oost'¹ het project 'Van der Aartsportpark' ontwikkeld. Het project 'Van der Aartsportpark' is in september 1992 van start gegaan. De **doelstelling** is het verhogen van de sociale veiligheid van dit sportpark dat aan de noordwestelijke stadsrand is gevestigd. In een periode van twee jaar moet het project leiden tot een substantiële daling van het percentage gebruikers dat zich er onveilig voelt, tot minder dan 50%. Met een breed pakket veiligheidsmaatregelen wordt een zodanige kwaliteitsverbetering beoogd, dat daarmee de voorwaarden zijn geschapen voor een hogere sportdeelname. De gemeente Haarlem stelt daarbij als doel dat de sportdeelname ter plekke wordt verhoogd met 10%.

Beide sociale vernieuwingsprojecten zijn gericht op een hogere sportdeelname in Haarlem. Waar bij het project 'Haarlem-Oost' het accent meer ligt bij het sportstimuleringsbeleid, wordt de nadruk bij het 'Van der Aart-project' in eerste instantie gelegd op het voorwaardenscheppende beleid. Niettemin wijken beide projecten af van het traditionele sportbeleid, omdat een integrale benadering centraal wordt gesteld. Deze integrale aanpak zou moeten blijken uit:

- **de samenwerking tussen verschillende organisaties** (gemeente, sportorganisaties, maatschappelijke diensten en bewoners/sporters);
- **sport als doel en middel**: de projecten zijn zowel gericht op een hogere sportdeelname (kwantitatieve benadering), als op de betekenis en reikwijdte van sport (kwalitatieve benadering);
- het relateren van sport aan de **drie cirkels van sociale vernieuwing**, namelijk de kwaliteit van de leefomgeving, scholing en werk, en vernieuwing van de zorg.

De gemeente Haarlem en het ministerie van VWS hebben een evaluatie van het project al in de beginfase wenselijk geacht. Het ministerie van VWS (Directie Sportzaken) heeft het project Van der Aartsportpark aangemerkt als één van de zeven voorbeeldprojecten die in het kader van sport en sociale veiligheid gesubsidieerd worden.² Het onderzoeks- en adviesbureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners is verzocht een evaluatie-onderzoek te verrichten.

1 Het evaluatie- en adviesrapport van dit project is uitgebracht onder de titel *'Ieder zijn eigen toko?'* (Van Dijk, Van Soomeren en Partners, december 1994).

2 Eén van de subsidievoorwaarden is het verrichten van een evaluatie-onderzoek.

De onderzoeksvragen luiden:

- Wat is de rol van de verschillende participanten binnen de projecten?
- Voldoet het project aan bovengenoemde doelstelling?
- Wat zijn de sterke en zwakke kanten van het project?

Bovendien wordt onderzocht wat de oorzaken zijn van de resultaten van het project. Omdat het project 'Van der Aartsportpark' een experimenteel karakter heeft is het zinvol om te beoordelen wat het heeft opgeleverd voor de sport in Haarlem in het algemeen en voor het gemeentelijke sportbeleid in het bijzonder.

1.2 Onderzoeksoptzet

Voor de evaluatie zijn drie onderzoeksmethoden aangewend:

- *Een schriftelijke enquête* onder 440 gebruikers en omwonenden van het Van der Aartsportpark (effectmeting veiligheidsmaatregelen);
- *Schriftelijke bronnen*: nota's, verslagen van de begeleidingsgroepen, schouwrapporten, werkdocumenten, eerdere tussenevaluaties en onderzoeksgegevens;
- *Interviews met sleutelinformanten*:
 - . dhr. R.A. van der Geest, wethouder voor o.a. Sportzaken;
 - . dhr. D.R. Dijkman, projectambtenaar Sport en Sociale Vernieuwing en voorzitter van de projectgroep 'Van der Aart';
 - . leden van de projectgroep 'Van der Aart', te weten: dhr. A.C. van der Voorn (afdeling Sport en Recreatie) en mw. E. Tuenten (bureau Veiligheid)³. De heer E. Jansen van de afdeling Sport en Recreatie was hier ook bij aanwezig.
 - . een groepsinterview met de participanten (i.c. verenigingsvertegenwoordigers) van het samenwerkingsverband Van der Aartsportpark, onder leiding van dhr. M.J. Grégoire (bestuurslid Haarlemse Sportraad, voorzitter van het samenwerkingsverband Van der Aartsportpark en tevens lid van de projectgroep).

Bij de effectmeting voor de sportdeelname op het Van der Aartsportpark is afgesproken dat gebruik gemaakt kan worden van gegevens die de gemeente Haarlem aanlevert. Hiertoe is een enquête verspreid onder de verenigingen die zijn gevestigd op het Van der Aartsportpark. Ook zal beoordeeld worden in hoeverre kwalitatieve accommodatieverbeteringen hebben plaatsgevonden. Verder zal aan de orde komen in welke mate deskundigheidsbevordering gestalte heeft gekregen, bijvoorbeeld van de toezichthouder uit de banenpool of van het onderhoudspersoneel van de afdeling Sport en Recreatie.

³ De leden mw. H. Teeuwen (afdeling Sport en Recreatie), dhr. D. Pouw (Stichting Spel en Sport), dhr. G. Dammers (provincie Noord-Holland) en mw. H. Snoeker werkgroep Onveilige Plekken waren hier niet bij aanwezig.

1.3 Leeswijzer

Dit rapport is opgebouwd uit vijf hoofdstukken. Na deze inleiding wordt in hoofdstuk 2 de projectopzet en -uitvoering kort behandeld. Daarmee wordt tevens de eerste onderzoeksvraag beantwoord. Hoofdstuk 3 geeft een antwoord op de tweede onderzoeksvraag. In dit hoofdstuk wordt een beeld gegeven van de effecten van het project op de veiligheid van de gebruikers van het Van der Aartsportpark. Achtereenvolgens komen de methodiek en de uitkomsten van de enquête, politiegegevens en conclusies aan de orde. Hoofdstuk 4 gaat in op de organisatie van het project en daarmee ook op de derde onderzoeksvraag. De rol van de toezichthouder, de samenwerking tussen gemeente en verenigingen en de (mogelijkheden tot) inbedding van het project in het reguliere beleid zijn onderwerpen die in dit hoofdstuk de revue passeren. In hoofdstuk 5 wordt de lezer uitgenodigd een blik op de toekomst te werpen, overigens zonder direct te vergeten wat in het recente verleden heeft plaatsgevonden. De adviezen in dit hoofdstuk konden ook alleen maar worden geformuleerd nadat goed achterom was gekeken. Hoewel de adviezen zijn gericht aan de gemeente Haarlem, kunnen ze ook ter harte worden genomen door andere gemeenten die met vergelijkbare problemen zitten bij sportaccommodaties aan de rand van de bebouwde kom.⁴

⁴ Het Van der Aartsportpark wordt immers getypeerd als 'een typische periferie-accommodatie' en daarmee ook als experimentlocatie voor een veiligheidsproject.

2 Projectopzet en -uitvoering

Veiligheid is niet te koop met een extra lampje hier of een slootje daar, daarvoor zijn onveiligheidsgevoelens te zeer verstrengeld met zorgen om de algemene kwaliteit van het bestaan (H.J. Korthals Altes e.a. in: *Sociale Veiligheid en Ouderen*, DSP, Amsterdam: 1994).

2.1 Uitgangssituatie

Sociale veiligheid⁵ is al langere tijd een thema binnen het gemeentelijk sportaccommodatiebeleid als het project 'Van der Aartsportpark' ter goedkeuring wordt voorgelegd aan het college van B & W in het kader van 'sociale vernieuwing'. Het bevorderen van sociale veiligheid in en om sportaccommodaties wordt enerzijds gekoppeld aan het voorwaardenscheppende beleid voor sport. Anderzijds ziet de gemeente Haarlem veilige accommodaties als stimulans tot een hogere sportdeelname, met name voor die van vrouwen. Vanaf 1987 is aandacht besteed aan 'enge' of 'onveilige plekken' op en rond Haarlemse sportaccommodaties. Toch wordt die aandacht niet als voldoende beschouwd.

In de B & W-nota '*Operationele doelstelling sociale vernieuwing en sport*' (gemeente Haarlem, 2 juni 1992) is aangegeven dat er meer aandacht moet uitgaan naar buitensportaccommodaties aan de rand van de stad. Deze sportparken kenmerken zich over het algemeen door meer dan één van de volgende gebreken:

- onvoldoende (formele en informele) sociale controle⁶;
- onvoldoende verlichting;
- dichte bossages waardoor toezicht en overzicht te kort schieten;
- onduidelijke en/of slecht onderhouden toegangs/doorgangswegen en -paden.

In eerder onderzoek in Haarlem was gebleken dat een niet te verwaarlozen aantal sporters zich op weg naar sportparken aan de stadsrand onveilig voelt. Met dit gegeven dringt zich tegelijk de vraag op hoeveel (potentiële) sporters hierdoor op den duur afzien van sportbeoefening. Ook is het mogelijk dat sporters vanwege een onveilige accommodatie omzien naar een ander, veiliger sportterrein. Een straatje omfietsen of -rijden wordt dan op de koop toegenomen. Uitgangspunt van de gemeente Haarlem is in ieder geval dat *"onveiligheidsgevoelens negatieve consequenties kunnen hebben voor de sportparticipatie"*.

5 In het project 'Van der Aart-sportpark' is niet expliciet duidelijk gemaakt of het begrip 'sociale veiligheid' in brede of beperkte zin wordt gehanteerd. In de brede begripsomschrijving vormt sociale veiligheid een paraplu-begrip waaronder alle feitelijk plaatsvindende criminaliteit, vormen van overlast en subjectieve angstgevoelens worden geschaard. In de beperkte omschrijving gaat het vooral om gevoelens van onveiligheid, overlast en delicten die samenhangen met (dreiging van) seksueel geweld. Uit pragmatische/onderzoekstechnische overwegingen is voor dit onderzoek aangesloten bij de eerdere metingen door BOS van de gemeente Haarlem. Sociale veiligheid wordt door BOS opgevat als *"(...) feitelijk plaatsvindende criminaliteit, samen met de angst hiervoor"*.

6 In dat kader moet gewezen worden op de (neven)effecten van de bezuinigingen van de laatste jaren op het uitvoerend onderhoudspersoneel van sportvelden. Toezichthoudende taken ('s avonds en in het weekend) kunnen hierdoor niet meer door dit personeel worden verricht.

Een inventarisatie van onveilige plekken bij sportcomplexen heeft eind jaren tachtig geleid tot het nemen van veiligheidsbevorderende maatregelen. Deze maatregelen waren echter niet structureel en in die zin is van algehele en continue kwaliteitsverbetering geen sprake. Onder andere om die reden is het Van der Aartsportpark geselecteerd voor een experiment op het gebied van sociale veiligheid in het kader van sociale vernieuwing. Het Van der Aartsportpark is een voorbeeld van een sportpark dat gelegen is aan de stadsrand. Bezoekers van dit sportpark en besturen van de sportverenigingen uitten dan al langere tijd klachten over de gebrekkige veiligheidssituatie. BOS van de gemeente Haarlem geeft een beschrijving van het Van der Aartsportpark als 'onveilige plek', namelijk:

"het parkeerterrein dat gelegen is bij de entree van het sportpark aan de Vondelweg en de fietspaden die naar de verschillende kleedruimten leiden".

's Avonds wordt het sportpark vrijwel uitsluitend bezocht door sporters. Overdag is de plek doorgangsroute voor fietsers en wandelaars die op weg zijn naar school, winkels of volkstuinten. De meeste bezoekers komen minimaal drie keer per week langs de plek, zowel overdag als 's avonds. Slechts een kleine minderheid bezoekt het sportpark met de auto.

In het kader van de 'Aanpak onveilige plekken' is tussen juli 1989 en augustus 1990 al een aantal maatregelen getroffen. Opmerkelijk genoeg hebben deze maatregelen niet geleid tot verhoging van het veiligheidsgevoel van bezoekers van het sportpark. Integendeel zelfs. De belangrijkste uitkomsten van dit onderzoek waren:

- het percentage bezoekers dat aangeeft zich wel eens onveilig te voelen was zelfs gestegen van 52% tot 73%.⁸ Deze stijging werd toen vooral veroorzaakt door een toename van het aantal vrouwen met onveiligheidsgevoelens van 69% tot 90%.
- ruim 39% van de respondenten was het vier jaar geleden opgevallen dat de gemeente maatregelen had getroffen. Iets meer dan 18% van de bezoekers voelde zich veiliger nadat de maatregelen waren getroffen.
- bijna 85% van de gebruikers van het sportpark was in 1990 van mening dat er meer veiligheidsbevorderende maatregelen getroffen zouden moeten worden. Meer dan de helft (65%) van hen was van mening dat er meer verlichting zou moeten komen. Andere maatregelen die door de bezoekers zelf werden voorgesteld zijn 'meer snoeien' (35%), 'meer surveillance' (23,5%) en 'aanleggen brug van rotonde Delftplein naar sportpark' (18%).⁹

7 Toen ging het om:

- Het terug snoeien van de beplanting langs het pad naar het clubhuis van OG;
- Het plaatsen van twee lichtmasten op het pad naar het OG-complex;
- Het vervangen van drie lichtmasten en het bijplaatsen van drie lichtmasten op het parkeerterrein;
- Het bijplaatsen van twee lichtmasten op het pad naar de kleedruimte van het park;
- Het toevoegen van één lichtmast bij de ingang van deze kleedruimte.

8 Bureau Onderzoek en Statistiek (BOS) van de gemeente Haarlem heeft uitgebreid verslag gedaan van de Aanpak onveilige plekken in het gelijknamige rapport (gemeente Haarlem, sector BWE, BOS, februari 1991). In dit rapport zijn de resultaten verwerkt van de nulmeting (juli 1989) en nameting (augustus 1990) van de sociale veiligheid op vijf plekken waaronder het Van der Aart-sportpark.

9 Minder vaak werden genoemd 'instellen van bewaking', 'verplaatsen parkeerplaats naar kantine of richting sportveld', 'langer verlichten' en 'verplaatsen hekwerk'. Verder werd er nog gedacht aan het verbeteren van de verlichting op parkeerplaatsen en bij fietsstallingen en ook aan het plaatsen van fietsklemmen. Tenslotte zijn instructie-avonden voor verenigingen en weerbaarheidscursussen voor vrouwen genoemd als mogelijk veiligheidsbevorderende maatregelen.

De gemeente Haarlem is hierop ingegaan getuige het project Van der Aartsportpark. Vooral het aanstellen van een toezichthouder wordt door de gemeente beschouwd als een belangrijke stap naar het vergroten van de sociale controle.¹⁰

2.2 Organisatie en maatregelen

Duidelijk is dat 'sociale veiligheid' in het voorstel van de afdeling Sport en Recreatie breed wordt opgevat. Gestreefd wordt naar een kwaliteitsverbetering van het Van der Aartsportpark zodat zoveel mogelijk mensen er op een aangename en veilige wijze kunnen sporten en vertoeven. Organisatie en maatregelen moeten daarop aansluiten.

Organisatie:

Er is een **projectgroep** samengesteld met medewerkers of vertegenwoordigers van:

- bureau Veiligheid
- afdeling Sport en Recreatie
- stichting Spel en Sport
- stichting Haarlemse Sportraad
- werkgroep Onveilige Plekken
- Provincie Noord-Holland.

De taak van de projectgroep is de coördinatie en begeleiding van het proces dat moet leiden tot een sociaal veilig sportpark.

Daarnaast is een **schouwgroep** opgericht, vooral met het oog op de betrokkenheid van de gebruikers van het sportpark bij het project. Omdat het project tijdelijk is, wordt deze betrokkenheid als noodzakelijk beschouwd. Na beëindiging van de projectperiode is het immers wenselijk dat de gebruikers zelf gezamenlijk het project op structurele wijze voortzetten. Dit betekent dat de organisatie van de gebruikers daar goed op zal moeten worden afgestemd. De schouwgroep bestaat uit zowel gebruikers als deskundigen zodat kennis- en ervaringsoverdracht over en weer kan worden uitgewisseld. De samenstelling is als volgt:

- de sector ESRC van de gemeente Haarlem
- Ruimte-adviesbureau Area
- bureau Veiligheid
- vertegenwoordigers van de sportverenigingen.

Later zijn ook het politiewijkteam Noord en de gemeentesectoren Natuur en Milieu en Gemeentewerken bij het project betrokken.

Maatregelen:

Allereerst zal de schouwgroep een inventarisatie van veiligheidsknelpunten opstellen. Daartoe wordt het sportpark een aantal keren geschouwd. Hierbij wordt met name gelet op:

¹⁰ Bovendien zou een toezichthouder het vandalisme een halt toe kunnen toeroepen. Deze functionaris zou bijvoorbeeld misstanden en vernielingen kunnen melden bij de betreffende gemeentelijke instanties. Door snel herstelwerkzaamheden uit te voeren zal het sportpark een aangename sfeer uitstralen.

- verlichting
- toegankelijkheid fietsstallingen
- begroeiing fietspaden en parkeerplaatsen
- toegangswegen kantine en kleedruimten
- bewegwijzering
- veiligheid bushaltes bij het sportpark.

Tevens worden instructie-avonden voor verenigingen georganiseerd en zullen weerbaarheidscursussen voor vrouwen worden gehouden. Voor het project is subsidie aangevraagd bij het RBA, de Provincie Noord-Holland en het ministerie van VWS (toen WVC). Verder heeft de afdeling Sport en Recreatie binnen de gemeente aanvragen ingediend bij de (gemeentelijke) werkgroep Onveilige Plekken en het (gemeentelijke) fonds Sociale Vernieuwing. Behalve door het RBA zijn alle subsidie-aanvragen gehonoreerd. In totaal had de projectgroep hierdoor een budget van één ton tot haar beschikking.¹¹ Op basis van dit beschikbare budget, de knelpunten-inventarisatie en een beperkte enquête onder gebruikers zijn actiepunten voor een plan van aanpak opgesteld. Na een jaar zal een tussenrapportage worden opgesteld. Eind 1994 vindt een eindevaluatie plaats.

2.3 Projectuitvoering

Fase 1: Voorbereiding

Voorlichtingsavond

In oktober 1992 is een voorlichtingsavond gehouden in een sportkantine op het sportpark. Tijdens deze bijeenkomst waren op één na alle verenigingen (10 sport- en één volkstuinvereniging) vertegenwoordigd. Behalve het verstrekken van informatie werden de gebruikers in de gelegenheid gesteld hun wensen kenbaar te maken. Dit leidde tot een eerste knelpunten-inventarisatie.

Schouwen

Bij een eerste globale schouw gaven de verenigingen aan welke plekken zij als onveilig beschouwen. Een tweede schouw vond plaats onder leiding van een extern bureau (Area). Op basis van deze schouwen is een schouwrapport opgesteld. Daarin is onderscheid gemaakt naar maatregelen op het gebied van:

- bossages
- verkeer
- verlichting
- algemeen: o.a. toezicht, verbeteringen aan gebouwen en bewegwijzering.

Prioriteiten

In maart 1993 vond een tweede bijeenkomst plaats waarbij de verenigingen werden geraadpleegd. De aanbevelingen van Area werden aan de gebruikers voorgelegd door middel van een prioriteitenlijst van de projectgroep. De verenigingen gingen in grote lijnen accoord met de volgende maatregelen:

¹¹ Zie voor een rekening-overzicht 1993/1994 pagina 10.

- een snoeiplan
- verbeteren van de verkeersveiligheid
- plaatsen van extra lichtmasten
- bewegwijzering aanbrengen op het sportpark
- aanstellen van een toezichthouder
- bijdrage via zelfwerkzaamheid door verenigingen (bijvoorbeeld schilderwerk of het aanbrengen van 'naderingslichten').

Fase 2: Uitvoering maatregelen

- Met medewerking van de sector Natuur en Milieu is het snoeiplan grotendeels gerealiseerd. Te hoge en onoverzichtelijke of belemmerende bossages zijn verwijderd of gesnoeid.
- Op parkeerplaatsen en doorgangsroutes zijn extra lichtmasten geplaatst. Meer specifiek gaat het hier om verlichting:
 - . op het parkeerterrein Van der Aartsportpark
 - . op het pad naar de OG-sporthal
 - . op het parkeerterrein en de binnenroute van OG en VVH aan de Vlietweg
 - . op het pad naar en de entree van volkstuinvereniging ZWV
 - . bij het clubhuis van OG
 - . op de Vlietweg (VVH/Velserbroek)
 - . op het parkeerterrein van VVH/Velserbroek.
- In mei 1993 is via de stichting Plus een toezichthouder (in het kader van de banenpool) aangesteld die op door-de-weekse avonden van 18.00 tot 23.00 uur op het park surveilleert.
- Er is bewegwijzering geplaatst bij de ingangen en op kruispunten van het sportpark.
- Er is publiciteit gegeven aan het project. Omdat het een landelijk voorbeeld-project betreft is medewerking verleend aan een video-opname over het project ten behoeve van voorlichting aan andere gemeenten. Bovendien is informatie verstrekt over het project door het vervaardigen van een landelijke thema-brochure¹² over sociale veiligheid van sportaccommodaties (een uitgave van het van het ministerie van VWS). Verder is op lokaal niveau een aantal artikelen gepubliceerd in diverse kranten en informatiebulletins.

De toezichthouder heeft een eigen werkplek. Regelmatig 'fietst' hij zijn rondjes door het park in de avonduren en is daarbij onder andere alert op vernielingen en verdachte situaties. Hij is aangesteld voor 25 uur per week, en werkt op die tijden waarop de kans op vandalisme het grootst is. Zijn taken worden als volgt omschreven:

- toezicht op een ordentelijk gebruik van de sportvelden (tegengaan honden-overlast, betreden velden met (brom)fietsen en gebruik door niet-leden)
- toezicht op parkeren op complex;
- signaleren van vernielingen (bijvoorbeeld van fietsblokken, ballenvangers, doelnetten, hoekvlaggen, dug-outs, hekwerken en -sloten, straatverlichting, buitenverlichting aan kleedgebouwen en overige vernielingen aan gebouwen);
- signaleren van diefstal of verplaatsing van materialen van de onderhoudsploeg.

12 Onder de titel *Zien en gezien worden*.

Van zijn aanwezigheid moet vooral een preventieve werking uitgaan. Op zaterdagavond wordt hij gemist. Zondags blijven de meeste verenigingen zelf langer en met meerdere mensen op het complex. De (eerste) toezichthouder heeft geen specifieke training gekregen. Uiteindelijk is deze toezichthouder tijdens de projectperiode tien maanden in functie geweest, namelijk in de periode mei 1993 tot april 1994. Na een periode van ziekte is hij niet meer op het park teruggekeerd. In november 1994 is een opvolger aangesteld. Deze heeft wel een training gevolgd.¹³

De weerbaarheidstraining is vervallen omdat er te weinig belangstelling voor was. Hoewel verenigingen tijdens de voorbereidingen voor het project te kennen gaven dat zij bereid waren om zelfwerkzaamheid te leveren, hebben zij deze belofte geen gestand gedaan. Zodoende is van de voorgenomen schilderwerkzaamheden niets terecht gekomen. Ook het invullen van de enquêteformulieren inzake de ontwikkelingen in ledenaantallen werd door de verenigingen als "te veel rompslomp" beschouwd. Hierdoor is het effect van het project op de sportdeelname ter plekke niet goed vast te stellen.¹⁴

Een steeds terugkerend onderwerp in de projectgroep was de wens van de verenigingen om iets aan de (als onveilig ervaren) verkeerssituaties te doen aan de Vondelweg ter hoogte van de parkeerplaats/hoofdingang van het Van der Aartsportpark en de Vlietweg bij de parkeerplaats. Het aanleggen van oversteekplaatsen is een dringend verzoek van de meeste verenigingen.¹⁵ De maatregelen die de verenigingen voorstelden, worden door de gemeente echter beschouwd als 'schijnveilig'. De verkeersproblematiek blijft evenwel op de agenda van de gemeente staan.

Tijdens de projectuitvoering zijn de verenigingen die gehuisvest zijn op het Van der Aartsportpark nauwer met elkaar gaan samenwerken. In 1994 zijn de statuten van een samenwerkingsverband opgesteld. Deze samenwerking heeft betrekking op sportaccommodatiezaken in de ruimste zin van het woord. Gebruik, beheer en onderhoud van het Van der Aartsportpark worden in dit verband geregeld voor zover het een gezamenlijk belang van de verenigingen raakt. Afspraken die in dit kader tussen en door de verenigingen worden gemaakt gaan derhalve verder dan 'veiligheid'. Wel kan worden gesteld dat het project 'Van der Aartsportpark' voor de clubs een stimulans is geweest om op deze wijze samen te werken.

In totaal bedragen de kosten van de maatregelen bijna één ton. Een voorlopig financieel overzicht geeft een beeld van de bestedingsposten en inkomstenbronnen:

13 Het gaat hier om een basistraining met extra aandacht voor sociale vaardigheden. Daarnaast wordt instructie gegeven over de bevoegdheden en het zorgdragen voor goed contact met de politie.

14 Zie voor effecten van veiligheid en sportdeelname paragraaf 3.4.

15 Suggesties zijn het plaatsen van verkeersborden en het aanleggen van zebrapaden.

Voorlopig financieel overzicht project 'Van der Aart':

	Uitgaven		Inkomsten
- Verlichting	f 45.000,-	- Ministerie VWS	f 61.000,-
- Bewegwijzering	f 3.000,-	- Provincie NH	f 25.000,-
- Plattegrond	f 5.000,-	- Werkgroep On-	
- Inleenpremie banen-		veilige Plekken	f 10.000,-
pooler	f 5.000,-	- Fonds Sociale	
- Materiaalkosten banen-		Vernieuwing	f 5.000,-
pooler	f 4.000,-		
- Alarm clubhuizen	f 5.000,-		
- Naderingslichten	f 3.000,-		
- Onderzoeken, evaluatie			
en effectmeting	f 30.000,-		
- Drukkosten	f 1.000,-		
Totaal	f 101.000,-		f 101.000,-

3 Effectevaluatie

3.1 Methodiek

Opzet

Op 23 september 1994 is een schriftelijke enquête gehouden onder 440 bezoekers/gebruikers van het Van der Aartspark en direct omwonenden.¹⁶ De vragen in deze enquête hebben betrekking op de effecten van de maatregelen die tijdens de projectperiode (1992-1994) zijn uitgevoerd. Om een zo betrouwbaar mogelijke effectmeting te verrichten is de vragenlijst gehanteerd die BOS eerder heeft ontwikkeld en toegepast voor de *Aanpak onveilige plekken*¹⁷. De vragenlijst en de begeleidende brief zijn opgenomen in bijlage 1. De vragenlijsten zijn uitgedeeld aan de verschillende gebruikersgroepen¹⁸ en vervolgens door hen ingevuld en geretourneerd. De resultaten van de nameting van BOS hebben betrekking op de stand van zaken met betrekking tot sociale veiligheid in augustus 1990. Deze meting wordt in het kader van dit onderzoek beschouwd als nulmeting waarmee de uitkomsten van de enquête van 1994 worden vergeleken.

Responsgroep

Twee weken na verspreiding van de vragenlijsten bedroeg de respons 27% (117 ingevulde formulieren). Dit is iets meer dan de 23% bij de laatste meting van BOS (de nulmeting voor dit onderzoek).¹⁹ Van de responsgroep is 36% man en 64% vrouw. Bijna tweederde van het aantal respondenten is van middelbare leeftijd (35-65 jaar). Iets meer dan 20% is tussen de 25 en 35 jaar. De helft van het aantal respondenten bezoekt het sportpark minstens drie keer per week en komt er zowel overdag als 's avonds. Dertig procent komt er één keer per week. De meeste bezoekers van het sportpark zijn er om te sporten (68%). Bijna 30% maakt gebruik van het sportpark als doorgangsroute. Een kwart wandelt er regelmatig. Zowel overdag (61%) als 's avonds (57%) wordt het sportpark het meest te voet betreden. Ook de fiets wordt hiervoor vaak gebruikt, namelijk door 59% van de respondenten overdag en door 47% in de avonduren. In vergelijking met overdag (17%) wordt de auto vaker 's avonds (20%) gebruikt om het park te bezoeken. De responsgroep komt qua samenstelling in hoge mate overeen met die van de nulmeting 4 jaar geleden zodat een betrouwbare vergelijking mogelijk is.²⁰

16 De verdeling van de vragenlijsten is als volgt: sportkantine OG: 43 vrouwen (badminton) en 59 vrouwen (basketbal), sportkantine EHS: 15 vrouwen en 15 mannen, RFC Haarlem: 5 mannen en 5 vrouwen, passanten bij hoofdingang sportpark/parkeerplaats: 60 vrouwen en 42 mannen. Totaal op sportpark = 182 vrouwen en 62 mannen. Omwonenden: 196 formulieren (Slaperdijk: 49, Geuzenvesperstraat: 45, Roemer Visscherstraat: 62, Vondelweg: 40. Totaal sportpark (244) en omwonenden (196) = 440.

17 De voormeting van BOS vond plaats in juli 1989 en de nameting in augustus 1990.

18 Hierbij is van een zelfde categorisering en omvang van gebruikersgroepen in de steekproef uitgegaan als bij de effectmeting in het kader van de *Aanpak onveilige plekken* (gemeente Haarlem, BOS, 1991). Zie ook noot 16.

19 En iets minder dan de 28% respons bij de nulmeting van BOS in 1989.

20 Toen was 66% van het vrouwelijk geslacht en 56% ouder dan 35 jaar. Iets meer dan de helft van de respondenten bezocht het sportpark in 1990 tenminste drie keer per week. Ook in 1990 komt de meerderheid (75%) er zowel overdag als 's avonds.

3.2 Uitkomsten

Onveiligheidsgevoelens en mijdingsgedrag

Precies de helft van de bezoekers van het Van der Aartsportpark voelt zich er wel eens onveilig. Vier jaar geleden bedroeg dit percentage nog 73%: een aanmerkelijke afname.²¹ De meerderheid van de vrouwelijke bezoekers voelt zich op die plek onveilig, namelijk 66%. Bij de mannen ligt dit percentage op 39%. Vier jaar geleden voelde 90% (!) van de vrouwen zich onveilig op het sportpark. Uit dat gegeven kan geconcludeerd worden dat de terugdringing van het 'onveiligheidspercentage' grotendeels wordt veroorzaakt door een vermindering van het percentage vrouwen dat zich onveilig voelt. Daarmee is het percentage vrouwen dat zich veilig voelt op het Van der Aartsportpark weer ongeveer op het niveau dat in 1989 is vastgesteld bij de eerste meting.²²

De meerderheid van hen die zich onveilig voelen (79%) heeft dat gevoel alleen 's avonds. Overdag voelt 21% zich wel eens onveilig. Bij onveiligheidsgevoelens gaat het in driekwart van de gevallen om 'een gevoel van onbehagen, je niet op je gemak voelen'. Iets meer dan 10% van de respondenten heeft een 'angstig gevoel'; 2% is er wel eens 'zeer angstig'. Dit betreft steeds het vrouwelijk deel van de bezoekers. Vier jaar geleden was 25% van de vrouwen er angstig of zeer angstig. In 1994 is dit percentage gedaald tot 21%.

Van degenen die zich wel eens onveilig voelen, denkt 79% aan mogelijk slachtofferschap. Iets meer dan 60% heeft daarbij een specifiek misdrijf in gedachte waarvan aanranding/verkrachting (14%) het hoogst scoort. Beroving en mishandeling halen beide nog geen 5%. Ruim 45% van degenen die zich wel eens onveilig voelen op het sportpark mijdt bepaalde plekken wel eens. Dat is een verbetering ten opzichte van 1990 toen 56% de plek wel eens meed. Vrouwen (53%) gaan daar eerder toe over dan mannen (29%): 22% van degenen die zich wel eens onveilig voelen doet dit zo veel mogelijk en 23% doet dit zo af en toe. Acht procent van hen kiest om veiligheidsredenen 's avonds een ander vervoermiddel om het park te bezoeken. Vier jaar geleden was dat nog 13%.

21 Het 'onveiligheidspercentage' ligt derhalve nu weer ongeveer op het niveau van 1989 (de 'eerste' nulmeting van BOS). Na het eerste jaar van de *Aanpak onveilige plekken* was het aantal bezoekers dat zich er wel eens onveilig voelt dus (paradoxaal) gestegen ondanks de getroffen maatregelen. Wellicht is dit te verklaren door de aandacht die er opeens aan werd besteed. Die aandacht zou toen wel eens hebben kunnen leiden tot de gedachte bij mensen "dat het er dan wel niet pluis zal zijn". Nu de maatregelen over een wat langere termijn zijn uitgesmeerd en ook de gebruikers wat meer bij het project zijn betrokken, is die 'schrik' wellicht (of blijkbaar) weggenomen.

22 Er doet zich dus een vreemde knik voor in de curve 'percentage vrouwen dat zich wel eens onveilig voelt op het Van der Aart-sportpark'. Die knik wordt veroorzaakt door het hoge percentage (90%) in 1990. In 1989 werd een percentage van 69% gemeten en in 1994 66%. In noot 18 is aangegeven dat de vele aandacht die toen aan de veiligheidsproblematiek werd geschonken een mogelijke oorzaak is van de stijging tussen 1989 en 1990. Bij de mannen is het 'onveiligheidspercentage' echter nauwelijks aan schommelingen onderhevig. De verklaring voor het plotseling veelvoorkomende angstgevoel van vrouwen in 1990 kan mogelijk te maken hebben met een specifieke angst van vrouwen voor aanranding/verkrachting, in combinatie met de (plotselinge) aandacht van de overheid voor de lokale veiligheidsproblematiek. Toen de storm geluwd was, is ook de collectieve angst onder vrouwen weer gestabiliseerd op het 'oude' niveau.

Maatregelen

Bijna 53% (in 1990: 40%) van degenen die het sportpark wel eens bezoeken is het opgevallen dat er maatregelen zijn getroffen om de veiligheid ter plekke te vergroten. Mannen (58%) hebben vaker notie genomen van het 'veiligheidspakket' dan vrouwen (38%). Van degenen die de maatregelen hebben opgemerkt noemt 46% 'verlichting' en 28% 'snoeien van begroeiing'. De toezichthouder is door 14% van hen opgemerkt. De genomen maatregelen hebben er bij 46% van de bezoekers toe geleid dat zij zich in enigerlei²³ mate veiliger voelen. Vier jaar geleden lag dit percentage hoger, namelijk op 61%. Bij de nameting is de groep die maatregelen heeft geconstateerd echter groter zodat nu 23% (4 jaar geleden: 18%) van de totale groep bezoekers van het sportpark zich door de getroffen maatregelen veiliger voelt. Een vijfde voelt zich er bij de nameting nauwelijks veiliger door en bij 34% hebben de maatregelen geen effect gesorteerd. De voornaamste redenen daarvoor zijn dat 'de maatregelen onvoldoende zijn' (6% van de respondenten) en dat 'de plek altijd onveilig zal zijn' (5% van de respondenten). Bijna 60% wil 'meer maatregelen'. De maatregelen die worden voorgesteld komen overeen met de gemeentelijke aanpak: meer verlichting (43%), snoeien van begroeiing (18%) en intensivering van de surveillance (11%). Verder vindt 10% dat de verkeerssituatie moet worden aangepakt. Nog eens 9% is van mening dat de parkeerplaats dichtbij het clubgebouw moet worden geplaatst.

3.3 Feitelijke criminaliteit en politiegegevens

In de enquête is één vraag²⁴ opgenomen over feitelijk slachtofferschap. Zeven procent van de bezoekers is wel eens slachtoffer geweest op het Van der Aart-sportpark. De helft daarvan vond plaats voor de start van het project. Het ging hierbij om beroving (5%) en bedreiging (3%). In 1990 lag het slachtofferschapspercentage nog op 9%. Toen werd hoofdzakelijk bedreiging genoemd. Overigens werd in 1991 door BOS geconstateerd dat er geen enkele maal aangifte is gedaan bij de politie vanaf de invoering van de maatregelen in 1989.

Aan de hand van een incidentenanalyse van de politie (wijkteam Noord) is geconstateerd dat het aantal incidenten²⁵ op en direct rond het Van der Aartsportpark in de periode 1 mei 1993- 15 oktober 1993 teruggelopen ten opzichte van diezelfde periode in 1992. Het aantal incidenten over deze periode in 1992 bedroeg 38²⁶. In meer dan de helft van het aantal incidenten (54%) ging het om diefstal uit auto's en kleedkamers. In 1993 was het totaal aantal incidenten gedaald tot 25: een afname van 34%. Het aandeel diefstallen is gedaald tot minder dan de helft, namelijk naar 40%. In deze periode was de toezichthouder in de avonduren werkzaam. Net als in 1992 vond eenderde van de incidenten plaats in de maand augustus.

Aan de hand van eenzelfde methodiek is een incidentenanalyse verricht over de periode 1 januari 1993- 30 november 1993 en over dezelfde periode in 1994.

23 4% voelt zich er 'veel veiliger' door, 12% 'veiliger' en 30% 'een beetje veiliger'.

24 Vraag 10 (zie bijlage 1).

25 Onder incidenten wordt verstaan: delicten in brede zin. Behalve zedendelicten, bedreiging, diefstal en vandalisme vallen ook dierenmishandeling, geluidsoverlast en milieudelicten onder deze noemer.

26 Het gebied waarop deze registratie van toepassing is omvat de Vlietweg, Vondelweg, Van der Aartweg en het Van der Aart-sportpark. De Vergierdeweg is niet in de opsomming meegenomen omdat het grootste deel gelegen in de woonwijk ten zuiden van de Vondelweg.

Hieruit blijkt dat het aantal incidenten is toegenomen van 25 in 1993 tot 44 in 1994: een stijging van 76%. Het aantal diefstallen (met name van fietsen en uit auto's) nam toe van 16 naar 29. Het aantal vernielingen van materialen en aan gebouwen nam echter af (4 meldingen in 1993 en 1 in 1994). Geluidsoverlast en vals alarm kwamen wat meer voor in 1994 dan in 1993.

3.4 Conclusies en analyse

In tabel 1 worden de belangrijkste enquêteresultaten nog eens op een rijtje gezet.

Tabel 1: Veiligheidsgevoel bezoekers Van der Aartspark 1990-1994

	1990	1994
response	23 %	27 %
bezoekers die zich er wel eens onveilig voelen	73 %	50 %
vrouwen die zich wel er eens onveilig voelen	90 %	66 %
bezoekers die het sportpark wel eens mijden als % van hen die zich onveilig voelen	56 %	45 %
bezoekers die veiligheidsmaatregelen hebben gesignaleerd	40 %	53 %
bezoekers die zich door maatregelen veiliger voelen	18 %	23 %
bezoekers die er slachtoffer zijn geweest van criminaliteit	9 %	7 %

Uit de **schriftelijke enquête** blijkt dat het percentage bezoekers van het Van der Aartspark dat zich er wel eens onveilig voelt ten opzichte van 1990 is gedaald van 73 % naar 50 %. Dit percentage ligt precies op de grens van de 'meetbare doelstelling' van het project. Deze aanmerkelijke daling is voornamelijk toe te schrijven aan een daling van het percentage vrouwen dat zich onveilig voelt van 90 % naar 66 %. Hiermee is het percentage vrouwen dat zich op het sportpark wel eens onveilig voelt weer terug op het niveau van 1989. Een verklaring voor de plotselinge stijging van dit percentage in 1990 kan liggen in:

- de hoeveelheid aandacht die de overheid 'ineens' (tussen 1989 en 1990) aan dit kennelijke probleem ging besteden;
- (in combinatie met deze aandacht) de specifieke angst van vrouwen voor seksuele delicten.

Onveiligheid wordt in 79 % van de gevallen 's avonds ervaren en het wordt bijna steeds omschreven als 'een gevoel van onbehagen, je niet op je gemak voelen'. In 45 % van die gevallen beïnvloedt dit gevoel het gedrag in die zin dat men een plek gaat mijden. In 1990 werd de plek nog door 56 % van degenen die zich wel eens onveilig voelen gemedan.

Een ander positief resultaat is de bekendheid van de maatregelen bij de bezoekers. Meer dan de helft van de bezoekers (53 %) heeft opgemerkt dat er veiligheidsmaatregelen zijn getroffen. Dat is 13 % meer dan in 1990. Verlichting scoort daarbij met 46 % het hoogst. Slechts 13 % heeft iets van de aanwezigheid van de

toezichthouder gemerkt. Door de getroffen maatregelen voelt 23% van de totale groep bezoekers zich 'in enigerlei mate veiliger'. In 1990 was dat 18%. Een meerderheid van 60% vindt de gemeentelijke inspanning nog steeds niet voldoende: men wenst meer verlichting (43%), er moet gesnoeid worden (18%) en de surveillance moet worden geïntensiveerd (11%).

Uit de **politieregistratie** van gemelde incidenten blijkt dat de feitelijke criminaliteit in 1993 (januari-oktober) met 34% is afgenomen ten opzichte van dezelfde periode in 1992. In deze periode van 1993 was de toezichthouder werkzaam op het Van der Aartspark. In 1994 nam het aantal incidenten ten opzichte van 1993 toe van 25 tot 44. Deze stijging kan bijna geheel worden toegeschreven aan de toename van het aantal diefstallen van fietsen en uit auto's. In deze periode (van april tot november 1994) was geen toezichthouder actief. Het is onmogelijk om vast te stellen of en zo ja in welke mate de aanwezigheid van de toezichthouder heeft geleid tot een daling en later (tijdens zijn afwezigheid) een stijging van de feitelijk voorkomende criminaliteit. Het is sowieso niet met zekerheid vast te stellen of en in hoeverre het project heeft geleid tot veranderingen in aantallen delicten op het Van der Aartspark. Om zo'n causaal verband te toetsen zouden deze gegevens vergeleken moeten worden met de politiecijfers in andere delen van de stad. Bovendien zijn er externe factoren van invloed op de omvang en aard van de feitelijke criminaliteit.²⁷ Het voert te ver om daar in het kader van dit onderzoek op in te gaan. Bovendien staan in deze evaluatie onveiligheidsgevoelens centraal. Aangetoond is dat het project hierop positieve effecten heeft gesorteerd.

Of en in hoeverre de **sportdeelname** is toegenomen door het project is niet vast te stellen omdat de ledencijfers niet door de verenigingen zijn verstrekt. Daarnaast moeten enkele kanttekeningen worden geplaatst bij de doelstelling inzake de toename (met 10%) van sportdeelname als gevolg van het project op het Van der Aartspark:

- Ten eerste is een meting in 1994 (wanneer het project nog gaande is) wat aan de vroege kant. Het is de vraag of tijdens een project al een spin-off-effect op sportdeelname verwacht mag worden.
- Ten tweede is het maar de vraag of er een oorzakelijk verband is tussen 'het zich veilig voelen' en sportdeelname. Net als de beschikbaarheid van een accommodatie is veiligheid eerder een randvoorwaarde dan een noodzakelijke voorwaarde om aan sport te gaan doen.²⁸
- Ten derde lijkt een verhoging van de sportdeelname van 10% *op het Van der Aartspark* behalve opportunistisch ook irrelevant voor het gemeentelijk sportbeleid. Mochten Haarlemmers er daadwerkelijk toe over gaan om (meer) op het Van der Aartspark te sporten, dan gaat het waarschijnlijk om een verplaatsingseffect. Het is niet denkbeeldig dat er dan een groep terugkeert die om veiligheidsredenen tijdelijk elders heeft gesport.²⁹

27 Bijvoorbeeld: verplaatsing van dadergroepen, veranderingen ten aanzien van het soort delicten die worden gepleegd of de plaats waar ze worden gepleegd en algemene maatschappelijke invloeden (sociaal-economisch, cultureel en demografisch).

28 Kortom, mensen doen niet aan sport omdat het zo veilig is, maar omdat het plezierig, gezellig en gezond kan zijn.

29 Onveiligheidsgevoelens kunnen leiden tot het mijden van een plek. Of mensen vanwege een gevoel van onbehagen met sport zullen stoppen is een andere vraag. Omdat Haarlem goed bereikbare en over de gehele stad verspreide accommodaties heeft, mag verwacht worden dat de meeste sporters in dat geval voor een andere accommodatie kiezen in plaats van stoppen met sport.

Bovenstaande kanttekeningen geven impliciet aan dat het voor het gemeentelijk sportbeleid irrelevant is of iemand aan sport doet aan de Prins Bernardlaan of op het Van der Aartsportpark. Belangrijker is de vraag of de gemeente het als haar kerntaak ziet om de veiligheid op en rond sportaccommodaties te bevorderen of garanderen. Die taak moet dan eerder beschouwd worden als kwaliteitszorg bij sportbeoefening of andersoortig gebruik van een sportaccommodatie dan als sportstimuleringsmaatregel. Dit bevestigen de betrokkenen van de sportverenigingen op het Van der Aartsportpark (zie hoofdstuk 4). Zij verwachten zelf niet dat een veiligheidsproject de feitelijke sportdeelname verhoogt. Hun eigen ervaring is dat de ledenaantallen ongeveer stabiel zijn gebleven. Voor het stimuleren van de sportdeelname hebben zij in hun visie een eigen verantwoordelijkheid. De gemeente dient de (rand)voorwaarden voor sportbeoefening te garanderen. Uit de effectmeting van het experiment op het Van der Aartsportpark is evenwel gebleken dat een aanzienlijk percentage bezoekers veiligheid dermate belangrijk vindt dat zelfs extra maatregelen noodzakelijk worden geacht.

4 Procesevaluatie

In dit hoofdstuk wordt vanuit drie invalshoeken ingegaan op de organisatie van het project. De informatie die in dit hoofdstuk is verwerkt is hoofdzakelijk afkomstig uit gesprekken met sleutelpersonen. Eerst komt de rol van de toezichthouder aan bod. Vervolgens wordt stil gestaan bij de samenwerking tussen de gemeente en de verenigingen op het Van der Aartsportpark. Tenslotte wordt het project geplaatst in het licht van het reguliere sportbeleid van de gemeente Haarlem en wordt een schematisch overzicht gepresenteerd van de maatregelen en effecten.

4.1 De rol van de toezichthouder

Het contact van de toezichthouder met de verenigingen was niet goed. Juist dit contact is belangrijk om de preventieve functie van toezichthouder optimaal te vervullen. Verenigingen kunnen immers het beste aangeven waar en wanneer de toezichthouder zich moet laten zien. De toezichthouder die vanaf april 1994 niet meer werkzaam was, bleek niet voldoende sociaal vaardig.

Hoewel de stichting Plus nog wel enige moeite heeft gedaan om de toezichthouder te stimuleren, is het door ziekte niet meer tot een voortgangsgesprek gekomen. Het falen van het functioneren van de toezichthouder op het Van der Aartsportpark wordt toegeschreven aan drie factoren:

- de banenpooler was niet geschikt voor de functie omdat hij sociaal onvoldoende vaardig was;
- er was onvoldoende contact tussen de afdeling Sport en Recreatie (als inlener en begeleider) en de banenpooler waardoor de begeleiding tekort schoot;
- de banenpooler had geen perspectief op doorstroming of verbetering (waardoor mogelijk een belangrijke werkpijkel ontbreekt).³⁰

De leden van de projectgroep geven aan dat de veiligheidsproblematiek in de wintermaanden verschilt van die in de zomer. In de wintermaanden is het vroeg donker. Met name vrouwen voelen zich dan onveilig op de paden van en naar kleedaccommodaties. Veel licht en weinig begroeiing is dan belangrijk. Bovendien is juist dan de parkeerplaats een geliefde lokatie voor diefstal uit auto's. Ook vindt er tijdens de wintermaanden vandalisme plaats dat schade berokkent aan het onderhoudsmateriaal van de gemeente. In de zomermaanden is de bezetting van de velden laag. Er zijn minder mensen op het sportpark. De sociale controle is dan zeer laag. Dit pleit juist voor de toezichthoudende functie. De inzet van de toezichthouder zou op dit seizoen-onderscheid afgestemd moeten zijn.

Het onderhoudspersoneel van de sportvelden heeft zich kritisch opgesteld ten opzichte van de aanstelling van de toezichthouder. Voordat de bezuinigingen op het onderhoudspersoneel werden doorgevoerd, namen deze medewerkers immers de

30 De chef sportterreinen gaf duidelijk aan wat deze factoren in de praktijk voor de toezichthouder betekenen: *"Hij zat er maar een beetje in zijn hok of auto. De onderhoudsjongens van de velden pestten hem. Ook omdat ze tegen die functie vervulling door 'derden' zijn. Bij het schouwen kwam-ie niet opdagen. Alleen ik had één keer per week of twee weken contact met hem, verder niemand. Toen werd-ie ziek en niemand belde hem, behalve ik. De clubs zeiden steeds "we zien die man nooit". Nu merk ik dat we hem wel degelijk missen. Op zo'n groot sportpark moet er gewoon iemand zijn die de boel een beetje in de gaten houdt, want wij kunnen dat niet meer."*

toezichthoudende taak voor hun rekening. Thans is de toezichthoudende taak 'additioneel' waarmee verdringing van regulier werk van onderhoudspersoneel van sportvelden is uitgesloten. Daarmee is niet gezegd dat het 'kritische signaal' van de onderhoudsmedewerkers op de sportterreinen genegeerd moet worden. Integendeel, er moet juist gestreefd worden naar een goede communicatie tussen en taakafstemming van onderhoudspersoneel en toezichthouder(s). Dit heeft er tijdens dit experiment aan ontbroken. Behalve 'afgunst' en 'nijd' ligt ook de roosterindeling (verschil in werktijden) hieraan ten grondslag. Er zijn nauwelijks goede afspraken over en weer gemaakt.

4.2 Samenwerking tussen gemeente en verenigingen

Tijdens het project is de samenwerking met de verenigingen niet optimaal geweest. De verenigingen werden in de projectgroep vertegenwoordigd door een bestuurslid van de Haarlemse Sportraad die tevens voorzitter is van het samenwerkingsverband Van der Aartsportpark. In de beginfase van het project deden verenigingen mee aan de schouwen. Daarnaast hadden de verenigingen veel belangstelling voor beide voorlichtingsavonden. De directe betrokkenheid bij het project liet echter te wensen over. Afgezien van het aanbrengen van buitenverlichting is van zelfwerkzaamheid (bijvoorbeeld schilderwerk) weinig terecht gekomen. Verenigingen beschouwen de werkzaamheden die in het kader van het project zijn verricht als 'regulier beleid':³¹ *"Dat hoort de gemeente gewoon te doen want veiligheid is een overheidstaak"*.

Bestuursvertegenwoordigers van de verenigingen die het Van der Aartsportpark bespelen zijn ontevreden over de (eerste) toezichthouder. Zij hebben nauwelijks waardering voor de wijze waarop deze toezichthouder heeft gefunctioneerd. Men is wel te spreken over de verbeterde verlichting, de bewegwijzering en de snoeiacties.

De verenigingen zijn teleurgesteld over het gebrek aan aandacht van de gemeente voor de verkeerssituatie aan de Vondelweg. Er moet volgens hen nodig een oversteekplaats (liefst met verkeerslichten) komen. Daarnaast wordt gevraagd om een lantaarnpaal bij ZWN en meer verlichting op het parkeerterrein bij VVH en op het pad van de OG-sporthal naar de Vlietweg.

Desondanks zijn de verenigingsvertegenwoordigers in het samenwerkingsverband te spreken over het project. Zij beseffen dat voor dergelijke voorzieningen een project nodig is omdat *"(...) vroeger alles met de onderhoudsdienst geritseld kon worden en dat kan nu niet meer. Nee, alles ligt vast in de krappere begroting. En wij kunnen het zelf niet betalen"*

31 Inmiddels is sociale veiligheid van sportaccommodaties structureel onderwerp van het reguliere Haarlemse sportbeleid geworden (december, 1994).

4.3 Het project en het reguliere sportbeleid

Toezichthouder

Inmiddels is er een opleiding voor toezichthouder³² onder auspiciën van bureau Veiligheid waarbinnen veel aandacht besteed wordt aan dienstverlening en sociale vaardigheden. Ook is algemeen onderkend dat sociale begeleiding van banenpoolers van fundamenteel belang is voor het slagen van dit soort projecten. Tenslotte zal zorgvuldiger worden geselecteerd³³ onder de belangstellenden voor de functie toezichthouder. Ten aanzien van de veiligheid van sportaccommodaties wordt de aanstelling van twee extra toezichthouders (één voor het Pim Mulier-sportpark en één voor het sportterrein aan de Noord-Schalkwijkerweg) voorbereid. Beide functies zijn in principe voorlopig voor één jaar vastgesteld. Overwogen wordt de functie vervolgens regulier onder te brengen bij de afdeling Sport en Recreatie. Er dienen in ieder geval goede afspraken gemaakt te worden tussen de toezichthouders en het gemeentelijk onderhoudspersoneel over taakverdeling (additionaliteit/regulier werk), melding onrechtmatigheden, begeleiding samenwerking en werktijden. Een mogelijke uitwerking hiervan kan zijn het aanstellen van één contactpersoon per sportcomplex (bijvoorbeeld de betreffende rayonchef sportterreinen) die de begeleiding van de toezichthouder voor zijn rekening neemt. Deze contactpersoon kan tevens afstemming van taken en werktijden regelen tussen het gemeentelijk onderhoudspersoneel en de toezichthouder. Ook kan ervoor gekozen worden om de toezichthouders te laten rouleren.³⁴

Verder wordt gepleit voor het instellen van een centraal klachtenmeldpunt bij de afdeling Sport en Recreatie. Behalve de verenigingen kunnen ook de toezichthouders door hen gesignaleerde misstanden en onrechtmatigheden doorgeven. Dit meldpunt zou logistiek ondergebracht kunnen worden bij het verhuurbureau van de afdeling Sport en Recreatie.

Verenigingssamenwerking op sportterreinen

Het in 1994 in het leven geroepen (en nog informele) *Samenwerkingsverband gebruikers Van der Aart sportpark* ziet veiligheid als één van de aandachtspunten waarmee de verenigingen op het gebied van onderhoud en beheer te maken krijgen. In dit samenwerkingsverband zijn alle verenigingen³⁵ vertegenwoordigd die gebruik maken van het sportpark. Deze bundeling van krachten betekent voor de gemeente dat zij voor 'collectieve sportparkzaken' één aanspreekpunt heeft. Die 'sportparkzaken' zijn uitgewerkt in de doelstelling van het Samenwerkingsverband.

32 De cursus duurt vier dagen. Onderdelen zijn: projectinhoud, sociale vaardigheden/omgang met agressie, signaleringstaak en contacten met relevante gemeentelijke diensten (Natuur en Milieu, Sport en Recreatie, politie en gemeentelijke Reiniging e.d.). Verder komen aan bod: persoonlijke presentatie (video), rollenspellen en een gemeentelijke wegwijzer (wie, wat, waar?). Na verloop van tijd is er een 'terugkom-dag'.

33 Onder meer op het gebied van sociale vaardigheden en algemene kennis.

34 Hier kleven voor- en nadelen aan. Voordelen van rouleren zijn het terugdringen van (mogelijke) verveling, weer fris tegen de zaak aankijken en het 'vanzelf' aanlopen tegen oplossingen door vergelijking van terreinen. Nadelen zijn het wennen aan nieuwe mensen (van verenigingen) en het (mogelijk) losser worden van de band met de clubs.

35 Dit zijn: EHS (softbal), HC Haarlem, HFC EHS, HKC Aurora, H en SC Schoten, omni-sportvereniging OG, RFC Haarlem, SPOS, VV Schoten, VVH Velserbroek en ZWN.

De doelen zijn gelegen in:

- het instandhouden van de accommodaties op het Van der Aartsportpark;
- het ondersteunen van de belangen van de participanten;
- het benutten van de accommodaties en het bevorderen van de publieke belangstelling daarvoor.

Het Samenwerkingsverband vloeit voort uit en stelt zich in feite in op de privatiseringsontwikkelingen in Haarlem met betrekking tot sportaccommodaties, vooral op het gebied van onderhouds- en beheertaken. Het samenwerkingsverband inventariseert en bundelt de taken die de verenigingen op dit terrein gezamenlijk kunnen uitvoeren. Anno 1994 doen de verenigingen dit nog afzonderlijk.

Het Samenwerkingsverband geeft aan dat "(...) *het project eigenlijk gewoon regulier gemeentelijk beleid hoort te zijn*". Het gaat immers om semi-openbare ruimte. Bovendien kunnen kanttekeningen geplaatst worden bij de vele aandacht die in de pers en door de gemeente is besteed aan het project: *"Veel bombarie is nooit goed, want dan gaan de mensen te veel verwachten en er is ook teveel beloofd"*, aldus één van de clubvertegenwoordigers. Het is ook goed mogelijk dat deze aandacht voor het project te veel gericht is geweest op *onveiligheid* wat voor de verenigingen ongunstig is voor ledenbehoud en -werving.

Schema 1 geeft een samenvattend beeld van de maatregelen die in de loop van het project zijn genomen en de effecten die deze maatregelen hebben gesorteerd volgens de direct betrokkenen.

Schema 1: Maatregelen/effect-matrix voor het project 'Van der Aart'

Maatregelen	Positief effect	Neutraal	Negatief effect
Schouwen	X		
Snoeien bossages	X		
Bewegwijzering	X		
Aanbrengen verlichting	X		
Zelfwerkzaamheid verenigingen		X	
Voorlichting aan verenigingen	X		
Functioneren toezichthouder		X	
Samenwerking van gemeente met verenigingen		X	
Samenwerking tussen verenigingen	X		
Promotie en publiciteit	X		
Gemeentelijke coördinatie en samenwerking	X		
Begeleiding toezichthouder			X

5 Adviezen

- 1 De verenigingen die betrokken waren bij het project 'Van der Aartsportpark' beschouwen **veiligheidszorg op het sportpark als één van de kerntaken van de gemeente Haarlem**. De gemeente Haarlem zou de zorg voor sociaal veilige sportaccommodaties structureel in haar beleid moeten verankeren. Dit zou betekenen dat 'sociale veiligheid' integraal moet worden opgenomen in het voorwaardenscheppende (sport)beleid. De afdeling Sport en Recreatie dient hiertoe nauw samenwerking te (blijven) onderhouden met bureau Veiligheid van de Bestuursdienst. Het regelmatig schouwen van sportparken en het uitvoeren van de maatregelen die in deze evaluatie succesvol zijn gebleken, dienen dan een vaste plaats te krijgen in het beheer- en onderhoudsbeleid.
- 2 Het verdient aanbeveling om **toezichthouders aan te stellen op de grotere Haarlemse sportcomplexen**. Het takenpakket van deze functionarissen dient goed afgestemd te worden op de reguliere taken van het onderhoudspersoneel van sportaccommodaties. Selectie, scholing en begeleiding van toezichthouders verdienen meer aandacht dan bij dit project het geval was. Bij selectie en scholing van banenpoolers dienen bureau Veiligheid en de afdeling Sport en Recreatie samen te werken met de stichting Plus. De rayonchefs van het onderhoudspersoneel zouden als 'contactpersoon' de praktijkbegeleiding van de toezichthouders voor hun rekening kunnen nemen. Ook moet gestreefd worden naar een goed en werkbaar contact tussen toezichthouders en sportverenigingen.
- 3 **De afdeling Sport en Recreatie en de Haarlemse Sportraad/Sportservicebureau zouden samenwerking tussen verenigingen die gebruik maken van één sportcomplex actief moeten bevorderen**. De positieve ervaringen van en met het 'Samenwerkingsverband gebruikers Van der Aartsportpark' verdienen navolging van andere huurders. Dit samenwerkingsverband kan dan als voorbeeld dienen voor verenigingen die hun gemeenschappelijke belangen (beheer, onderhoud en gebruik van accommodaties) willen bundelen. Dergelijke samenwerkingsverbanden vormen vaste aanspreekpunten voor en naar de gemeentelijke overheid. De gemeente Haarlem en de Haarlemse Sportraad/Sportservicebureau kunnen dit stimuleren door middel van deskundigheidsbevordering en facilitaire/organisatorische ondersteuning.
- 4 Gezien de uitkomsten van dit onderzoek dient de **verdere ontwikkeling van het 'Samenwerkingsverband gebruikers Van der Aartsportpark' gestimuleerd te worden**. Dit particulier initiatief zou als 'voorbeeldproject' kunnen worden aangemerkt. Een experiment 'zelfbeheer' waarbij het samenwerkingsverband over een eigen budget beschikt lijkt zeer wel haalbaar en is een logisch vervolg op de huidige gemeentelijke en lokale situatie. Het samenwerkingsverband kan dan zelfstandig prioriteiten stellen. Dit zal de betrokkenheid en zelfwerkzaamheid van de gezamenlijke verenigingen alleen maar kunnen vergroten.
- 5 Tenslotte vraagt de **verkeerssituatie rond het Van der Aartsportpark meer gemeentelijke aandacht**. In het kader van deze evaluatie is iedere partij die bij het project betrokken was het erover eens dat verkeersregulering op de Vondelweg bij de hoofdingang van het sportpark en bij de Vlietweg dringend gewenst is. Dit is mogelijk door het realiseren van oversteekplaatsen, al of niet met verkeerslichten of -borden.

Bijlage: vragenlijst schriftelijke enquête

Van der Aartsportpark: het parkeerterrein dat gelegen is bij de entree van het sportpark aan de Vondelweg en de fietspaden die naar de verschillende kleedruimten leiden.

- 1 Wat is uw leeftijd?
 - 1 15 tot 20 jaar
 - 2 20 tot 25 jaar
 - 3 25 tot 35 jaar
 - 4 35 tot 65 jaar

- 2 Wat is uw geslacht?
 - 1 man
 - 2 vrouw

- 3 Hoe vaak maakt u gebruik van het parkeerterrein/het fietspad?
 - 1 elke dag
 - 2 3 maal in de week
 - 3 1 maal in de week
 - 4 minder dan 1 keer in de week
 - 5 nooit (ga verder met vraag 9)

- 4 Op welk tijdstip maakt u gebruik van het parkeerterrein/het fietspad?
 - 1 alleen overdag
 - 2 alleen 's avonds
 - 3 zowel overdag als 's avonds

- 5 Waarom bezoekt u het sportpark meestal?
 - 1 voor sportactiviteiten
 - 2 om te wandelen
 - 3 als doorgangsroute
 - 4 anders, nl.

- 6 Van welk vervoermiddel maakt u meestal gebruik op deze plek (parkeerterrein/fietspad)? Wilt u dit zowel voor overdag als voor 's avonds aangeven (meerdere antwoorden zijn mogelijk).

overdag

- 1 te voet
- 2 fiets
- 3 brommer
- 4 anders,
nl.

's avonds

- 1 te voet
- 2 fiets
- 3 brommer
- 4 anders,
nl.

- 7 Als u 's avonds op deze plek een ander vervoermiddel gebruikt dan overdag, wat is daarvan de reden?
- 1 gebruik geen ander vervoermiddel
 - 2 geeft een veiliger gevoel
 - 3 andere reden, nl.
- 8a Voelt u zich weleens onveilig op het parkeerterrein/fietspad?
- 1 ja
 - 2 nee (door naar vraag 10a)
- 8b Zo ja wanneer?
- 1 alleen overdag
 - 2 alleen 's avonds
 - 3 zowel overdag als 's avonds
- 8c Kunt u dat gevoel van onveiligheid omschrijven?
- 1 zéér angstig gevoel
 - 2 angstig gevoel
 - 3 gevoel van onbehagen/het niet op je gemak voelen
- 8d Als u zich onveilig voelt, denkt u dan aan de mogelijkheden slachtoffer te worden van een misdrijf?
- 1 ja
 - 2 nee (door naar vraag 9)
- 8e Zo ja, denkt u aan een speciaal soort misdrijf?
- 1 ja, nl.
 - 2 nee
- 9 Mijdt u deze plek omdat u zich hier onveilig voelt?
- 1 ja, altijd
 - 2 ja, zoveel mogelijk
 - 3 ja, af en toe
 - 4 nee
- 10a Bent u op deze plek weleens slachtoffer geweest van beroving, bedreiging, geweldpleging, aanranding of andere vormen van criminaliteit?
- 1 ja
 - 2 nee (door naar vraag 11a)
- 10b Zo ja, van welke vorm van criminaliteit?
- 1 beroving
 - 2 bedreiging
 - 3 geweldpleging
 - 4 aanranding
 - 5 anders, nl.

10c Wanneer heeft dit plaatsgevonden?

11a Is het u opgevallen dat er de afgelopen twee jaar maatregelen getroffen zijn om de veiligheid op deze plek te vergroten?

- 1 deze vraag is niet van toepassing op mij; ik kwam namelijk voor deze periode nooit in de buurt van deze plek (door naar vraag 12a)
- 2 ja
- 3 nee (door naar vraag 12a)

11b Zo ja, welke kunt u noemen?

.
.
.

11c In welke mate voelt u zich nu, na de getroffen maatregelen, veiliger bij het passeren van deze plek?

- 1 veel veiliger
- 2 veiliger
- 3 een beetje veiliger
- 4 nauwelijks veiliger
- 5 niet veiliger, niet onveiliger
- 6 onveiliger

11d Als u zich niet of nauwelijks veiliger voelt, of zelfs onveiliger, wat is (zijn) daarvan de reden(en)?

- 1 de getroffen maatregelen zijn niet voldoende
- 2 de getroffen maatregelen zijn zinloos
- 3 deze plek zal ondanks alle maatregelen altijd onveilig blijven
- 4 anders, nl.

.

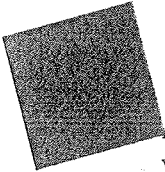
12a Moeten er volgens u meer maatregelen worden getroffen om de veiligheid op deze plek te verhogen?

- 1 ja
- 2 nee

12b Zo ja, welke?

.

Hartelijk dank voor uw medewerking

Aan de bezoeker/omwonende
van het Van der Aartsportpark

Amsterdam, 23 september 1994

Geachte heer/mevrouw,

De gemeente Haarlem heeft vooral in de zomer van 1993 een aantal maatregelen uitgevoerd om de veiligheid op en rond het Van der Aartsportpark te vergroten. Eerder was namelijk gebleken dat veel sporters en omwonenden zich niet veilig voelden op het sportpark. Het parkeerterrein bij de entree van het sportpark aan de Vondelweg en de fietspaden die naar de verschillende kleedruimten leiden, werden aangeduid als 'onveilige plek'.

De afdeling Sport en Recreatie van de gemeente Haarlem wil graag weten of de veiligheidsmaatregelen die de afgelopen twee jaar voor deze plek zijn genomen effect hebben gesorteerd. Hiertoe heeft zij onderzoeks- en adviesbureau Van Dijk, Van Soomeren en Partners (DSP) opdracht gegeven een enquête te houden onder de verschillende gebruikersgroepen van het sportpark. Dat zijn omwonenden, sporters en passanten. Met behulp van deze vragenlijst probeert de gemeente Haarlem erachter te komen hoe het nu gesteld is met de veiligheid op deze plek. Ook komt aan de orde of de getroffen maatregelen afdoende zijn, of dat mogelijk andere (nieuwe) maatregelen noodzakelijk zijn. Uw ervaringen en mening als (regelmatige) 'gebruiker' van het sportpark zijn daarvoor onontbeerlijk. Wij verzoeken u dan ook de vragenlijst volledig in te vullen en binnen twee weken (uiterlijk 5 oktober 1994) terug te sturen. Het invullen van de lijst kost u ten hoogste 10 minuten. Anonimiteit wordt bij deze vragenlijst volledig gewaarborgd. Wij hebben een geadresseerde retourenvelop bijgevoegd. Deze hoeft u niet te frankeren.

Wanneer u vragen heeft over de enquête, kunt u contact opnemen met de heer E. Lagendijk, onderzoeker bij DSP (020-6257537). Bij voorbaat danken wij u hartelijk voor uw medewerking.

Met vriendelijke groet,

E. Lagendijk

van dijk, van soomeren en partners

Van Dijk, Van Soomeren en Partners BV
KvK Amsterdam nummer 176.766
Van Diemenstraat 410 - 412, Amsterdam
postadres Mariotplein 9, 1098 NW Amsterdam
tel: 020 - 625 75 37, fax: 020 - 627 47 59